

Izrael a Palestinská území v roce 2002 a izraelské parlamentní volby 28. ledna 2003

MAREK ČEJKA*

Abstract: Year 2002 in Israel and in the Palestinian Territories, and Early General Election in Israel, January 28, 2003

Complicated situation in the field of Israeli-Palestinian conflict gave no occasion for improvement of the situation. The terror attacks of the members of Palestinian militant groups (Hamas, Islamic Jihad) as well as very hard Israeli military revenges kept on all the year round. The peace process is out of the question at the moment. It has been almost buried and relations between the State of Israel and the Palestinian autonomy authorities are nearly frozen now. The economic situation in Israel and in the Palestinian territories is serious, too. Tension in this region deepens the probability of war against Iraq. Generally speaking, last year's political development in Israel led to the advanced general election. The Palestinian autonomy also planned to organise general election in its territory, but they didn't take place.

Israeli Labour party left National Unity Government, led by Ariel Sharon, last autumn. The prime minister called an advanced election then. The Labour party elected its new leader – Amram Mitzna. He pledged to withdraw from the Gaza Strip within one year, to hold negotiations with the Palestinians immediately and without any preconditions, and to complete the Israeli withdrawal from the West Bank, if the negotiations fail. On the other hand the Likud party, led by Sharon, offer to its voters nothing in particular. Although the Likud won a great victory in the advanced general election and gained 37 seats in the Knesset (the Israeli parliament), compared with the Labour party, which received 19 seats only. It was also the greatest defeat of the Labour party in history of the State of Israel.

These results suggest that Israeli society turned more towards the right-nationalist tendencies. This is neither a good message for the „rebirth“ of the peace process nor for reaching the compromise in the Middle East.

Keywords: Israel, Palestinian territories, general election.

Tento text (volně navazující na studii „*Izrael a Palestinská území po 11. září 2001*“, která vyšla v loňském prvním čísle Politologického časopisu) je zaměřen na dění v regionu od začátku roku 2002 do současnosti. Dodávám, že první polovinu loňského roku jsem strávil v Izraeli, takže jsem tamější dění mohl pozorovat z bezprostřední (někdy i značně nebezpečné) blízkosti.

Komplikované situaci na poli izraelsko-palestinského konfliktu bohužel loňský rok příliš nadějí na zlepšení nedal. Mírový proces na Blízkém východě je již několik let pohřben a vzájemné vztahy mezi Izraelem a Palestinskou autonomií setrvávají na bodu mrazu. Také současná

* Autor pracuje na Mezinárodním politologickém ústavu Masarykovy univerzity v Brně. Veškerou korespondenci zasílejte na adresu cejka@fss.muni.cz.

bezpečnostní a vnitropolitická situace v Izraeli je velmi špatná a země navíc prodělává znatelný hospodářský propad. Napětí v oblasti zvyšuje i pravděpodobná vojenská akce proti Iráku. Za této situace byly v Izraeli vypsány na 28. leden letošního roku předčasné parlamentní volby.

Velká část roku byla také ve znamení teroristických útoků *Hamásu* a *Islámského džihádu*. Přesto izraelský premiér prakticky vždy obviňuje z rozpoutání vlny teroru vedení Palestinské autonomie a nejvíce Jásira Arafata. Tyto reakce jsou však spíše odrazem osobní nesnášenlivosti mezi oběma muži. S jejich oprávněností je to však už méně jednoznačné. Vztah mezi Palestinskou autonomií a radikály jsme spolu s D. Nedorostkovou podrobněji rozebrali v loňské studii a věnoval jsem se mu i v jiných článcích.¹ Proto připomínám jen základní body: Přes veškerou rozporuplnost, temnou minulost, teatrální vystupování, autoritářské praktiky aj. prezidenta Palestinské autonomie Jásira Arafata je nutné mít na zřeteli, že: islamistické organizace jako Hamás a Islámský džihád nejsou Arafatovi spojenci, ale jeho konkurenti. Arafat je v podstatě sekulární (a nacionalistický) politik, který stojí v čele struktur, které uznal Stát Izrael i mezinárodní společenství. Ty byly vybudovány v rámci mírového procesu mezi Izraelci a Palestinci v 90. letech minulého století. Zmíněné extremistické organizace jako Hamás aj. jsou však na rozdíl od nich organizacemi teokratickými a islamistickými, usilujícími o vytvoření islámské teokracie na území někdejšího mandátního území Palestina. Figurují i na seznamu teroristických organizací sestaveném USA. Tyto organizace Izrael neuznávají (a pravděpodobně nikdy neuznají) a samy usilují o převzetí moci nad palestinským obyvatelstvem, v čemž pro ně Arafatův establishment představuje překážku.

Na jaře 2002 začala média informovat o výstavbě zdi, která by oddělila Západní břeh od Izraele (pásmo Gazy oplocené už je). Přestože řešení konfliktů za pomoci zdi může vyvolávat u mnohých neblahé reminiscence, není vyloučené, že v tomto případě by fyzická bariéra mohla přinést i jistý pozitivní účinek. Z palestinského hlediska by totiž znamenala tolik kýžené vytýčení hranic vlastního státu, a tedy jeho neformální akceptaci. Na rozdíl od pásma Gazy, kde dnes žije přibližně „jen“ 7000 židovských osadníků, jich Západní břeh obývá už více než 200 000. Zvláště pro ortodoxní osadníky by výstavba zdi znamenala konec snu o Velkém Izraeli (*Erec Jisrael Hašlema*) s biblickými oblastmi Judea a Samari (jak je Západní břeh nazýván). Dodávám, že obvod Západního břehu je daleko delší než obvod pásma Gazy a také zdejší geografické podmínky jsou mnohem složitější než v nížině kolem břehu Středozemního moře. Výstavba plotu či zdi je tak v případě Západního břehu věc podstatně složitější a finančně náročnější. Médii proběhlo několik záběrů výstavby betonové zdi v některých exponovaných úsecích „zelené linie“. Pak se ale o ní prakticky přestalo mluvit.

Velká pozornost byla věnována mírové iniciativě saúdského korunního prince *Abdulláha*, kterou prezentoval v březnu 2002 na summitu představitelů arabských zemí v Bejrútu. Na základě tohoto plánu by se Izrael stáhl na hranice před rokem 1967 (před tzv. „Šestidenní válkou“), byl by umožněn návrat palestinským uprchlíkům a vznikl by samostatný Palestinský stát s hlavním městem Východní Jeruzalém. Za to by arabské státy navázaly s Izraelem plně diplomatické vztahy včetně bezpečnostních záruk. Svět tuto nabídku přijal jako dosud jeden z nejpozitivnějších návrhů ze strany arabských států, které by se tak zcela formálně „smířily“ s existencí Státu Izrael a navázaly s ním standardní diplomatické vztahy. Izrael však zareagoval na návrh podstatně zdrženlivěji. Návrat před hranice z roku 1967 by totiž znamenal likvidaci všech židovských osad postavených na palestinských územích za posledních 35 let. Šaron, který byl vždy jejich velkým zastáncem a propagátorem, by stěží na něco podobného mohl

přistoupit. Navíc mají izraelští osadníci disproporcionální vliv na izraelský politický systém a jakýkoliv radikální krok proti nim může vyústit až v politické atentáty. Zde připomínám vraždu jednoho z hlavních protagonistů mírového procesu Jicchaka Rabina ortodoxním osadníkem v roce 1995. Šaron tak na nabídku saúdského prince zareagoval velmi zdrženlivě s nejasným odkazem, že ho přijme jen pod podmínkou, že ho bude prosazovat americký prezident *George W. Bush*. Bushův přístup k izraelsko-palestinskému konfliktu je však znám jako nekriticky proizraelský. To je rozdíl oproti politice bývalého prezidenta Clintona, který se snažil o vyvážený přístup ke komunitám na Blízkém východě. Prezident Bush sleduje na Blízkém východě hlavně americké zájmy – tj. „válku proti teroru“ – a soustředil se takřka výlučně na připravovanou válečnou kampaň proti Iráku Saddáma Husajna. Tím ponechal Šaronovi prakticky volné ruce v tvrdém postupu vůči Palestincům. Bush během roku 2002 ale jistou aktivitu vůči blízkovýchodnímu konfliktu projevil. Region navštívil americký ministr zahraničí *Colin Powell*, který se setkal s hlavními představiteli Izraelců i Palestinců, avšak žádného průlomu americké snahy nedosáhly. George W. Bush se také Blízkému východu věnoval v některých svých projevech (např. 24. června 2002 ve Washingtonu D.C.).²

1. Palestinští radikálové na vzestupu

První polovina roku 2002 byla ve znamení častých pumových atentátů. Nejčastější metodou se staly sebevražedné bombové výbuchy. V souvislosti se sebevražednými atentáty vyšlo najevo, že jejich původci se vůbec poprvé v historii konfliktu staly i ženy, včetně mladé studentky, která měla jen krátce po promoci. Terčem sebevrahů se stalo v první polovině roku zvláště město Jeruzalém, ale také města Netanja či Rišon Le Cijon. V Jeruzalémě teroristé nevynechali dokonce ani čtvrti obývané ultraortodoxními Židy. Tyto útoky vypověděly ještě více o naprosté iracionalitě a krutosti jejich pachatelů. Vždyť mezi ultraortodoxními Židy jsou i skupiny, které zcela otevřeně odmítají sionistický Izrael jako „hřích proti vůli Mesiáše“. Za tímto účelem jsou dokonce některé z nich ochotny se spojit s Palestinci. Například rabín *Moše Hirsch*, stojící v čele ultraortodoxní chasidské skupiny *Neturej Karta*, je Arafatovým osobním přítelem a má v jeho administrativě postavení „ministra pro židovské záležitosti“.³

Izraelské reakce na atentáty jsou už tradiční – dlouhodobé uzávěry palestinských území, zákaz vycházení, zvýšení počtu kontrolních stanovišť (checkpointů), přerušování palestinských komunikací a likvidace infrastruktury, bourání domů atentátníků atd. Bohužel tyto metody se často nejeví jako snaha o zjednání spravedlnosti, ale spíše se blíží pomstě či kolektivnímu trestu. V izraelských reakcích na atentáty zahynulo i v loňském roce velké množství Palestinců, kteří na ně prokazatelně neměli žádnou vazbu.⁴ Jednou z reakcí, která byla spíše výrazem izraelského vzteku než čehokoliv jiného, bylo prakticky úplné zničení jednoho z Arafatových sídel – *Muqata* v Ramalláhu.⁵

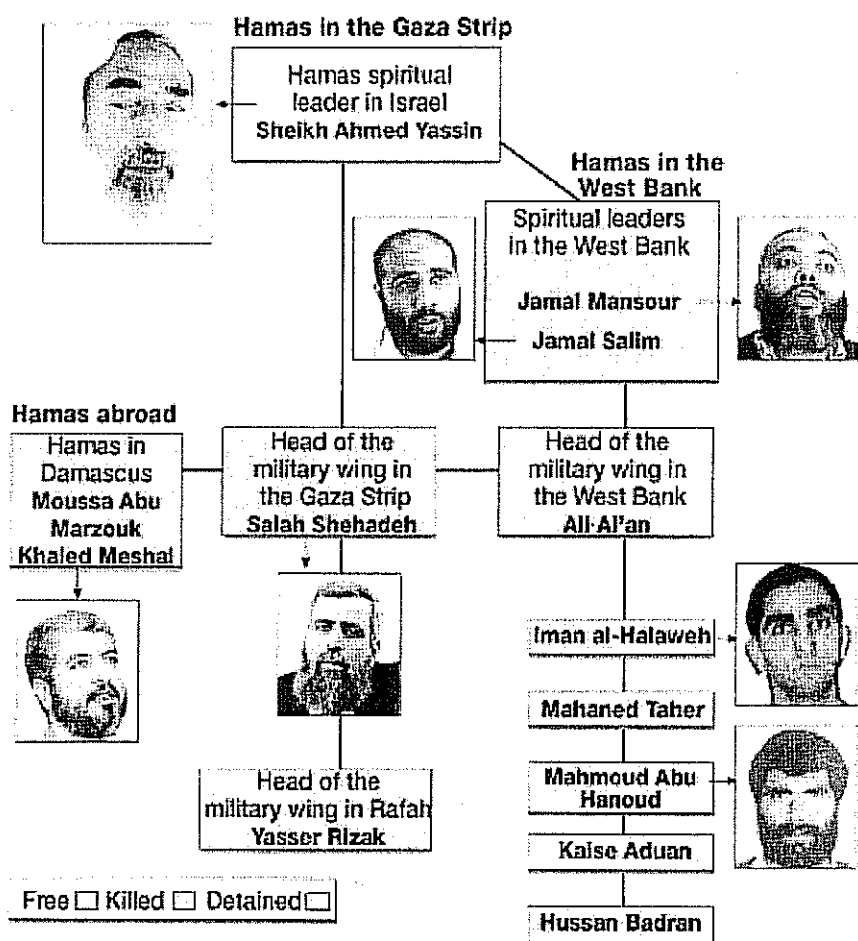
V rámci odvetných opatření proti teroristům došlo i ke kroku, který nemá zatím v izraelské historii obdoby. Ministr vnitra *Eli Jišaj* z náboženské strany Šás podepsal dokument zbavující státního občanství izraelského občana arabského původu *Niháda Abú Kišaka*.⁶ Ten byl izraelskými úřady zadržen za protistátní aktivity, jako např. podílení se na bombových útocích hnutí Hamás a na jejich dalším plánování. Izraelská organizace ACRI⁷ zabývající se občanskými právy nazvala verdikt bezprecedentním a volala po změně legislativy, která by podobné kroky

ministru vnitra do budoucna znemožnila a trestala pachatele jinými způsoby než odnětím občanství. Izraelští Arabové přitom představují asi dvacet procent izraelských obyvatel (přibližně milión obyvatel).

Izraelská armáda zahájila také rozsáhlou operaci v oblasti palestinského města Džanín na Západním břehu, kde se nacházejí rozsáhlé utečenecké tábory. Při této akci došlo k těžkým bojům mezi izraelskými silami a Palestinci. Obě dvě strany utrpěly značné ztráty na životech a celá událost se následně stala předmětem dohadů, zda kromě palestinských ozbrojenců zahynulo i větší množství civilistů. Vyšetřování události kolem tzv. „Džaníngradu“, jak začala být celá akce některými novináři označována, naplnila na několik týdnů světová média. Následná

Struktura vedení Hamásu

Anatomy of the Hamas Leadership

Pramen: Ha'aretz

rezoluce Valného shromáždění OSN útoky Izraele proti utečeneckému táboru v Džanínu odsoudila.⁸ Masakr sice prokázán nebyl⁹, avšak celá akce nepřinesla kromě krátkodobého efektu prakticky žádné pozitivum pro Izrael, naopak ještě vyostřila vzájemnou izraelsko-palestinskou nevráživost a nezabránila ani dalším teroristickým akcím.¹⁰

Izraelské armádě se tak sice podařilo zlikvidovat jednoho z nejvyšších funkcionářů Hamásu – Saleha Šihadu. Tento muž patřil mj. mezi zakladatele militantního křídla Hamásu, brigády *Izz Adin el Kásam*, odpovědné za mnoho teroristických útoků v Izraeli.

Za jeho likvidaci však byla zaplácena Palestinci velmi krutá cena. Izraelské letectvo totiž svrhlo v Gaze tunovou bombu na obytný dům, kde se Šihada v té době nacházel. Spolu s ním tak zahynulo několik členů jeho rodiny a další obyvatelé domu.

V souvislosti s útokem na Gazu opustila izraelský kabinet náměstkyně ministra obrany *Dalia Rabin-Pelosoff*. Viceministryně se nechala slyšet, že „již nemůže déle setrvávat ve vládě, která nepokračuje v odkazu jejího otce.“¹¹ Její odchod z vlády se tak stal v té době nejvýraznějším projevem vnitřního sporu uvnitř Strany práce od dob, kdy se připojila k Šaronovu kabinetu. Mnoho z členů strany již delší dobu kritizovalo Šaronovu nepřiměřeně tvrdou politiku vůči Palestincům a vyzývalo vedení Strany práce, aby z izraelského kabinetu odešlo.

Akcí v Gaze skončilo i krátké období jakéhosi „příměří“ mezi radikálními islamistickými skupinami a Izraelem (trvajícím přibližně od druhé poloviny června do konce srpna). Hamás přislíbil za smrt jednoho ze svých „mozků“ krutou pomstu. Tu zrealizoval 31. července po poledni. Toho dne došlo k silnému výbuchu bomby v jedné z jídelen Hebrejské univerzity v Jeruzalémě (v té době jsem byl od výbuchu vzdálen asi 100 metrů). Výbuch usmrtil 7 lidí a 97 zranil, z toho 11 kriticky. Kromě Židů bylo mezi těmito lidmi i mnoho cizinců a izraelských Arabů. Došlo tak k dalšímu smutnému primátu – bylo to vůbec poprvé, co došlo k teroristickému útoku přímo na půdě izraelské univerzity.¹²

I v druhé polovině roku byly provedeny další teroristické akce palestinských radikálů – došlo k několika výbuchům autobusů. Jeden z útoků v severní Galileji dokonce provedli aktivisté Islámského džihádu tak, že se přiblížili v osobním autě naloženém třaskavinami k autobusu a v jeho těsné blízkosti se odpálili. K jednomu z nejhorších výbuchů však došlo 5. ledna 2003 v Tel-Avivu. Zahynulo při něm víc než 20 lidí, včetně několika zahraničních dělníků. Jeden z členů pohřební služby se zkušenostmi z mnohých atentátů konstatoval, že s tak strašlivými následky atentátu se do té doby nesetkal.¹³

Reakce izraelské vlády, která následovala vzápětí po atentátu, zakázala představitelům Palestinské autonomie odcestovat na mírová jednání do Londýna. Britský ministr zahraničí *Jack Straw* sice Izrael vyzval, aby rozhodnutí přehodnotil. Rekonstruovaný Šaronův kabinet však před volbami demonstroval, že z pozic „tvrdé ruky“ neustoupí.

2. Hospodářský propad a Šaronova bitva o rozpočet

Stupňování blízkovýchodního konfliktu spolu s obrovskými investicemi do armády a do bezpečnostních složek, nechuť zahraničních investorů k vstupu do Izraele či Palestinské autonomie, rapidní odliv turistů atd. – to vše jsou faktory, které způsobují rozsáhlý ekonomický pokles regionu. Takový pokles HDP jako v současnosti zaznamenal Izrael naposledy v roce 1953.¹⁴ Podle loňských průzkumů Mezinárodní organizace práce (MOP) se izraelské hospodářství

i ekonomika Palestinské autonomie na Západním břehu a v pásmu Gazy propadají čím dál více. MOP ve svém průzkumu potvrdila, že izraelská i palestinská populace „platí velmi vysokou cenu za okupaci a současné násilí“.¹⁵

Na palestinských územích je dnes už takřka polovina populace nezaměstnána. Nezaměstnanost v průběhu prvních tří měsíců roku 2002 dosáhla 43 % a výkonnost palestinské ekonomiky poklesla v loňském roce o 12 %. Ekonomický pokles byl z velké části způsoben omezeními práce Palestinců v Izraeli.

V Izraeli klesl v loňském roce hrubý domácí produkt o 0,5 % a nezaměstnanost stoupla o 2 % na 10,5 %. Izraelský stavební průmysl přišel o více jak 55 000 palestinských dělníků a turismus v zemi poklesl o 50 %. Stejně tak nejlukrativnější odvětví izraelské ekonomiky – hi-tech průmysl, utrpěl ztráty díky propadu americké ekonomiky.

Krise obou ekonomik a zhoršování izraelsko-palestinského konfliktu na sebe navzájem působí. Navíc kritická hospodářská situace na palestinské straně a vzestup chudoby vytváří beznaděj a přibližují obyvatele různým extremistickým tendencím. Pro úplnost je však nutné podotknout, že vnitřní problémy nejsou jediným faktorem, který zhoršuje zdejší ekonomiky. Globální recese, vývoj americké ekonomiky, spolu s obecným poklesem v hi-tech sektoru má rovněž silný vliv. Liberalizace a globalizace izraelské ekonomiky v 90. letech ji učinily mnohem více závislou na vývoji světového hospodářství.

Premiér Šaron se v květnu pokusil oživit ekonomiku přijetím úsporného státního rozpočtu.¹⁶ Jeho návrh se však setkal s velkým odporem ultraortodoxních stran – nejvíce pak strany Šás (zastupující ultraortodoxní sefardské Židy). Ta už po několikáté ukázala izraelským premiérům svůj silný vyděračský potenciál. Šaronovy rozpočtové škrty se totiž ukázaly jako citelný zásah do sociálních a výukových programů náboženských stran. Tyto programy jsou velkým lákadlem pro jejich voliče. Strana Šás, která byla jedním z pilířů Šaronovy koaliční vlády a disponovala čtyřmi ministerstvy včetně ministerstva vnitra, byla se 17 křesly zároveň i třetí nejsilnější stranou ve stodvacetičlenném Knesetu. Po vydírání přistoupil Šaron k radikálnímu kroku: všechny čtyři ministry za Šás vyloučil z vlády, včetně sedmi ministerských náměstků. Bylo to vůbec poprvé, co se Šaron postavil proti náboženským stranám. Odchod Šásu z vlády glosoval ironicky jeden z odstupujících náboženských ministrů Šlomo Benizri: „*Přejeme Šaronovi věru hodně štěstí, pokud si myslí, že se může obejít bez podpory Šásu a ostatních ultraortodoxních stran...*“ Jeho slova se ve velmi krátké době potvrdila – pro Šarona se totiž nakonec ukázalo jako výhodnější ustoupit tlaku náboženské strany než zahájit obtížná jednání s opozicí. Už po týdnu se tak ministři Šásu vrátili do svých úřadů.¹⁷

Strana Šás zažila v roce 2002 ještě jeden důležitý moment, když byl z vězení propuštěn její bývalý předseda Arie Déri. Tento *enfant terrible* izraelské politiky byl propuštěn 15. července z věznice Ma'asiahu ve městě Ramla.¹⁸ Stalo se tak poté, co si odsloužil dvě třetiny svého tříletého trestu. Déri, který zastával v letech 1988 – 1993 post ministra vnitra, byl po rozsáhlém soudním procesu shledán vinným z korupce. Déri byl jednou z nejvýznamnějších postav izraelské politické scény a do značné míry stojí za úspěchem strany Šás. Ta se v devadesátých letech dostala z periferie politického systému na jeho výsluní, když se v parlamentních volbách v roce 1999 stala třetí nejsilnější parlamentní formací. Dostala se tak hned za Stranu práce a Likud a stala se nejsilnější izraelskou náboženskou stranou vůbec.

Proces s Dériem a jeho uvěznění voliči Šásu nepřijali jako spravedlnost, nýbrž jako křivdu a pokračování vnitroetnického konfliktu mezi aškenázskými (západními) a sefardskými (orien-

tálními) Židy. Déri se tak stal pro ně „mučedníkem“. Dériho propuštění však také vyvolalo napětí uvnitř strany Šás, neboť už dávno bylo zvoleno nové vedení. Déri nesmí po svém propuštění po dlouhou dobu vykonávat žádné politické funkce. Největší vliv ve straně má sice již dlouhá léta „duchovní otec strany“ rabbi *Ovadia Josef*, avšak ztráta charismatického Dériho vyvolala v předčasných volbách odliv voličů.

3. Změny v Palestinské autonomii

I přes dramatický vývoj na poli izraelsko-palestinského konfliktu došlo i v loňském roce k některým změnám ve strukturách Palestinské autonomie. Její prezident Arafat oficiálně podpořil nové prezidentské a parlamentní volby v Palestinské národní samosprávě.¹⁹ Ty se tak měly předběžně konat na počátku roku 2003. Volby byly ale nakonec „s ohledem na izraelskou okupaci“ odloženy. Z hlediska demokratického vývoje v Palestině tento vývoj určitě pozitivní není. Je sice zřejmé, že v prezidentských volbách by s maximální mírou pravděpodobnosti zvítězil opět Jásir Arafat. Mohlo ale dojít k většímu profilování osobností, které by mohly Arafatovi demokratickou cestou konkurovat. Parlamentní volby zase mohly přivést nové lidi do Palestinské národní rady (parlamentu), která je často kritizována za nízkou legislativní činnost a korupci. V loňském roce také nijak nepokročil vývoj ve hledání potenciálního Arafatova nástupce. Na tomto poli by se určitě mohl angažovat současný palestinský prezident sám, ale nečiní tak. Ten je také již delší dobu v nepříliš uspokojivém zdravotním stavu a společně s nebezpečím, že může být zlikvidován buď Izraelem, nebo vlastními radikály, je absence jeho nástupce velmi nebezpečná. Pokud by tak dnes Jásir Arafat nečekaně zemřel, mohlo by to vyvolat na palestinských územích chaos a moci by se mohli chopit islamističtí radikálové.

V květnu loňského roku také došlo k několika výraznějším změnám v palestinské exekutivě. Dělo se tak nejen na nátlak zevnitř palestinské společnosti, ale také ze zahraničí. Došlo k výměně jedenácti kabinetních křesel, mj. byli jmenováni noví ministři financí, vnitra, spravedlnosti a také nový ministr školství. Nově jmenovaný ministr informací *Jásir Abed Rabbo* se nechal slyšet, že hlavním úkolem rekonstruovaného kabinetu bude především příprava nových voleb a reforma přebujelých bezpečnostních složek.²⁰

Současné palestinské bezpečnostní složky:

- Národní bezpečnost:* 8 500 mužů – bezpečnostní akce
- Síla 17:* 3 300 – prezidentská tělesná stráž
- Vojenské zpravodajství:* 600 mužů – kontrarozvědka, vnitřní bezpečnost
- Preventivní bezpečnost:* 3000 mužů – vnitřní bezpečnost
- Všeobecná zpravodajská služba:* 800 mužů – sledování izraelských operací
- Palestinská policie:* 12 000 mužů – policejní jednotky
- Námořní policie:* 1000 mužů

V Palestinské národní autonomii také vstoupila na počátku loňského července v platnost nová prozatímní ústava.²¹ Návrh nové ústavy byl předložen již v roce 1997, ale Jásir Arafat jej podepsal až s velkým zpožděním. Ústava má být v platnosti až do doby vyhlášení samostatného Palestinského státu. Nový zákon nejvyšší právní síly ve svých 112 článcích hovoří mj. o demokracii, dělbě moci a nezávislosti soudů – tedy o hodnotách, na které kladly důraz zvláště USA jako na jednu z podmínek palestinské státnosti. Konkrétně ústava zmiňuje, že „demokratická moc bude založená na pluralitě, nezávislém soudnictví a voleném parlamentu jako legislativním orgánem“. Ústava zakotvuje i pravidelné prezidentské volby a systém brzd a vyvážení mezi parlamentem a vládou. Kromě toho ústava uvádí i ústřední náboženství islám, úřední jazyk arabštinu, hlavní město Jeruzalém (arabsky Al-Kuds) a soudní systém v duchu islámského práva šaría. Přijetí nové palestinské ústavy lze hodnotit jako pozitivní a důležitý krok, avšak ještě důležitější bude její samotné naplňování.

Dosavadní složení Palestinské národní rady (parlamentu):

Zvolena 20. ledna 1996

Celkový počet jejích členů je 89 – z nich 88 je voleno v 16 vícemandátových volebních okrscích a prezident je členem parlamentu z titulu své funkce.

Název parlamentní formace	Počet křesel
<i>Harakat al-Tahrar al-Filistini (Fatah)</i>	55
<i>Nezávislý Fatah</i>	7
<i>Nezávislí islamisté</i>	4
<i>Nezávislí křesťané</i>	3
<i>Nezávislí</i>	15
<i>Samaritáni</i>	1
<i>Ostatní</i>	1
<i>Neobsazeno</i>	2

Zdroj: *Keesings Historisch Archief* na stránkách <http://www.electionworld.org/election/palestine.htm>

4. Stále problematické osady

V létě přistoupil Izrael k likvidaci některých malých osad na palestinských územích. K zrušení desíti malých předsunutých osadnických stanovišť (*settlement outposts*) svolila po dohodě s izraelským ministrem obrany *Benjaminem Ben-Elizerem* zastřešující osadnická organizace *Ješa*.²² Konkrétně se jednalo o mobilní buňku poblíž osady Talmon u Ramalláhu, dvě mobilní stanoviště u osady Beit Haggai v oblasti Hebronu a dvě buňky poblíž osady Ma'ale Chever apod. Některé izraelské náboženské a pravicové strany (např. Šás, Národní jednoty, Israel B'alija a Národní náboženská strana) daly najevo, že se pokusí evakuaci zabránit. *Jossi Sarid*, předseda opoziční strany *Merec*, naopak požadoval ustavení speciální vyšetřovací komise, která by prošetřila skutečnost, že bylo postaveno 44 nových osad zcela v protikladu s deklarovanou vládní politikou zmrazení jejich výstavby. Všechny izraelské vlády, včetně Šaronovy, se zavázaly, že budou pouze rozšiřovat osady úměrně k přirozenému přírůstku jejich obyvatelstva,

nikoliv však budovat osady nové. Faktem je, že osady, k jejichž likvidaci vláda přistoupila, byly naprosto marginální. Velké osady, z nichž některé jsou desetitisícovými městy (např. Ma'ale Adummim u Jeruzaléma či Ariel u Nábulusu), zůstaly na svých místech nadále.

Naopak o dva měsíce později byla v samém nitru Západního břehu jižně od města Nábulus založena nová osada Rechalim se čtrnácti obytnými jednotkami. Izraelský deník Ha'arec uvedl, že izraelské ministerstvo obrany, které zodpovídá za osadnické aktivity, konstatovalo: „*Rechalim za osadu považovat nelze*“, avšak toto tvrzení vzápětí mluví rechalimských osadníků označil jako výmluvu. Rovněž uvedl, že se mu jako „*velmi symbolická jeví skutečnost, že v době, kdy se mluví spíše o likvidaci osad, byla zřízena osada nová*“.²³

Na podzim došlo k likvidaci několika dalších předsunutých stanovišť osad. V důsledku toho se osadnická komunita začala silně radikalizovat. Židovští osadníci a izraelské bezpečnostní síly se také v této souvislosti dostali do konfliktu. Při evakuaci jednoho z těchto stanovišť se osadníci pokoušeli násilím bránit vojákům v plánované evakuaci. Došlo však i k mnohým potyčkám mezi militantními židovskými osadníky a Palestinci. Ohniskem napětí se stalo zvláště město Hebron. Zde také o loňském podzimu výbuch nálože v palestinské škole zranil pět dětí. Izraelským vojákům se vzápětí podařilo zneškodnit druhou nálož, aniž by byl někdo zraněn. Izraelské orgány oznámily, že bombu zřejmě položila izraelská militantní skupina. Už loni v březnu se k podobnému bombovému útoku v palestinské škole nedaleko Jeruzaléma přihlásila osadnická militantní organizace.²⁴ Na podzim stanuli před izraelským soudem také čtyři židovští extremisté, kteří byli z několika teroristických aktů usvědčeni.²⁵

Vzápětí nato židovští osadníci z osad Gidonim a Itamar na Západním břehu zastřelili a zranili několik Palestinců, kteří na svých pozemcích sklízeli olivy. Důstojník Izraelské armády potvrdil, že skupina mladých osadníků toho dne cíleně útočila na palestinské česače oliv, avšak armáda proti nim nezakročila, neboť Palestinci údajně nechtěli s izraelskými vojáky spolupracovat.²⁶ Podle palestinských zdrojů došlo k podobným útokům už mnohokrát. Například už předtím osadníci zranili pažbami svých zbraní a vrháním kamenů čtyři lidi.

Napětí v Hebronu se vystupňovalo v průběhu měsíce října. Zdejší židovští osadníci násilně znemožnili muezzinovi²⁷ vstup na minaret a zničili také jeho pracovnu. Na zklidnění situace byli přivoláni izraelsí vojáci sloužící v policejních jednotkách. Osadníci však zaútočili i ně a na jednoho izraelského vojenského policistu nalili z okna olejovou barvu. Ta se mu dostala do očí a uší a musel být následně hospitalizován. O několik týdnů později usmrtili palestinští radikálové v Hebronu několik izraelských vojáků.²⁸

Málokde jsou vzájemné vztahy Palestinců a Židů polarizovány jako právě v Hebronu a vzájemné násilí zde dosáhlo těch nejhorších forem (např. protižidovský pogrom v roce 1929 či masakr v roce 1994, kdy osadník *Baruch Goldstein* zmasakroval 29 Palestinců). Současní hebronští osadníci i palestinští extremisté patří mezi nejradikálnější vůbec. Situace města Hebron je velmi specifická: jedná se totiž o druhé nejposvátnější místo Židů a zároveň jedno z nejposvátnějších míst pro muslimy – v hebronské svatyni Machpela totiž spočívají ostatky praotce *Abraháma (Ibrahima)* a jeho synů, kteří jsou jedněmi z největších náboženských postav jak pro Židy, tak pro muslimy i křesťany. V současném Hebronu žije přibližně 120 000 Palestinců a 400 židovských osadníků. V roce 1997 Izrael předal palestinským úřadům kontrolu nad 80 % města. Zbývajících 20 % kontroluje Izraelská armáda, která chrání osadnickou komunitu žijící uvnitř starého města. V této oblasti žije kromě oněch 400 osadníků také 30 000 Palestinců.

5. Cesta k předčasným volbám

Izraelský parlament, který byl u moci v loňském roce, byl zvolen ještě v roce 1999. Historicky se jednalo o tzv. *Památý Kneset*. V tomtéž roce byl také přímou volbou dosazen do funkce izraelského premiéra *Ehud Barak*. V otázkách mírového procesu byly do něho vkládány velké naděje, které se však nenaplnily. Barak byl poté na jaře 2001 v předčasných premiérských volbách deklasován *Arielem Šaronem* poměrem 62,4 % : 37,6 %. I přes jednoznačnost Šarona vítězství nelze popřít, že návrat této více než kontroverzní postavy do nejvyšších politických sfér byl ještě před nedávnem pro mnohé Izraelce jen stěží představitelný. Vzhledem k vážnosti situace a trvání *Intifády Al-Aksa* (kterou Šaron sám pomohl vyvolat) se tento muž neodhodlal k sestavení pravicové vlády. Vytvořil vládu Národní jednoty, ve které byla zastoupena i Strana práce, jež by za normálních okolností odešla do opozice. Kromě ní byly do vlády přizvány i náboženské strany (Šás, později také strana *Mafdal*) a některé menší formace. Strana práce však za svou participaci na Šaronově vládě zaplatila hlubokým vnitřním rozkoem mezi příznivci participace na vládě a jejími odpůrci. Představitelé obou křídel – *Benjamin „Fouad“ Ben Eliezer* a *Avraham Burg* – se ve vnitrostranických primárkách na podzim roku 2001 dokonce navzájem obvinili z volebních podvodů a strana zůstala několik měsíců bez předsedy. Posléze ve straně převážilo „prošaronovské“ křídlo a za předsedu byl zvolen *Ben Eliezer*, který získal ve vládě důležitý post ministra obrany. Volební preference Strany práce se od těch dob už jen snižovaly. Přestože se celé izraelské stranickopolitické spektrum vychýlilo mírně doprava, účast na Šaronově vládě připravila Stranu práce o mnoho voličů. Až do minulého podzimu se spekulovalo o tom, kdy Strana práce vystoupí z vlády. To se stalo až na samém konci volebního období, kdy její ministři (údajně na protest proti státnímu rozpočtu, který podporoval izraelské osady na palestinských územích) odešli 30. října 2002 z vlády. Pravděpodobnějším důvodem však je, že strana musela za každou cenu najít záminku k odchodu. Další setrvání ve vládě by pro ni v parlamentních volbách znamenalo pravděpodobně ještě větší katastrofu než následný výsledek předčasných voleb. Po odchodu labouristických ministrů Šaron vládu doplnil o některé „jestřáby“ z řad pravice. Ministrem zahraničí se stal jeho největší vnitrostranický sok *Benjamin „Bibi“ Netanjahu*, ministrem obrany *Šaul Mofaz*, před nedávnem náčelník generálního štábu prosazující velmi tvrdé zásahy proti Palestincům. Šaron také vyhlásil 5. listopadu předčasné parlamentní volby. Jen dodávám, že podle oficiálního termínu se měly řádné volby konat rovněž v roce 2003, pouze o několik měsíců později.

Po odchodu z vlády dosáhlo ve Straně práce triumfu její umírněné křídlo. Ve vnitrostranických primárkách totiž 19. listopadu 2002 zvítězil *Amram Mitzna*, který porazil své soupeře *Benamina Ben Eliezera* i *Chajima Ramona*. Mitzna neměl zkušenosti z celostátní politiky – po léta byl „pouze“ starostou Haify, průmyslového srdce Izraele. Podobně jako mnoho významných izraelských politiků má i on generálské ostruhy a četné bojové zkušenosti. V době první palestinské *Intifády* dokonce velel izraelským jednotkám na Západním břehu. To však nemusí být na překážku tomu, že tento politik má na rozdíl od Šarona daleko umírněnější názory na řešení blízkovýchodního konfliktu. Vedení radnice v Haifě, která je městem s výraznou arabskou komunitou, mu také přineslo respekt a důvěru mnohých Arabů.

Celkem se o křesla v Šestnáctém Knesetu utkalo 28 formací:

(kurzívou uveden předseda; tučně vyznačeny strany, které se do parlamentu dostaly)

- Ahavat Jisrael – *Jossi Kaduri*
- Am Echad (Jeden národ)** – *Amir Perec*
- Centrum – *David Magen*
- Comet – *Moše Green*
- Demokratická fronta za mír a rovnoprávnost/Arabské hnutí za obnovu (Chadaš – Ta'al) – *Mohammed Barakeh*
- Nový Chérut – *Michael Kleiner*
- Jisrael Acheret – *Boaz Nol*
- Jisrael B'Alija (Izrael přistěhovalců)** – *Natan Šaransky*
- Judaismus šabatu a Tóry** – *Ja'akov Licman*
- Lahava – *Avraham Ovardia*
- Liděr – *Alexander Radko*
- Likud** – *Ariel „Arik“ Šaron*
- Merec – *Jossi Sarid*
- Morešet Avot – *Josef Ba-Gad* (strana svoji kandidátku stáhla)
- Mužská práva v rodině (Ra'aš) – *Ja'akov Schlosser*
- Národní jednotu (Ha-Ichud Ha-Leumi)** – *Avigdor Lieberman*
- Národní náboženská strana (Mafdal)** – *Efrajim „Efi“ Eitam*
- Národní demokratické shromáždění (Balad)** – *Azmi Bišara*
- Občan a stát – *Alexander Zinker*
- Organizace pro demokratickou alianci – *Asma Agbarija*
- Pokroková národní aliance – *Hašem Mahmíd*
- Sociální spravedlnost (Za'am) – *Joram Prajanti*
- Spojená arabská kandidátka (Ra'am)** – *Abdel Malek Dehamše*
- Strana práce a Meimad** – *Amram Mitzna*
- Strana zelených (Ha-Jerukim) – *Pe'er Wisner*
- Strana zeleného listu (Ale Jarok) – *Boaz Wachtel*
- Šás – *Eli Jišaj*
- Šinuji** – *Josef „Tommy“ Lapid*

Výrazně proporční charakter izraelského volebního systému dal mnoha formacím možnost skutečně se do parlamentu prosadit. Z 28 formací se jich však do Knesetu probjovalo „pouze“ třináct. Všechny zvolené strany jsou už do jisté míry tradiční a není mezi nimi žádný subjekt, který by se dostal do Knesetu poprvé. Pro zbývajících 15 (respektive 14) uskupení, které mandát nezískaly, hlasovalo jen relativně malé procento voličů. Na rozdíl od předešlých voleb se již nekonala přímá volba izraelského ministerského předsedy. Tato zvláštnost izraelského politického systému, která měla omezit vliv malých (především náboženských) stran, byla Knesetem zrušena, protože se neosvědčila.

Volební průzkumy předpovídaly v předčasných volbách vítězství *Likudu*. I v této straně proběhly na podzim 2002 primárky²⁹, ve kterých se střetli dva radikální politici – současný premiér *Ariel Šaron* a bývalý premiér *Benjamin Netanjahu*. Ten druhý se profiloval daleko

radikálněji než kdykoliv předtím, a tak bylo Šaronovo vítězství nad ním paradoxně vykládáno jako „vítězství umírněného křídla“ ve straně. Vzápětí se ale Likud dostal do vážných korupčních problémů a jeho preference na čas dramaticky poklesly. Podle sociologických průzkumů se dokázaly během dvou týdnů snížit o celých deset křesel (ze 40 na 30). Korupční aféra souvisela se Šaronovými syny i jím samým. Izraelská policie začala vyšetřovat půjčku 1,5 miliónu dolarů od jihoafrického obchodníka *Cyrila Kerna*. Tu uskutečnili údajně jeho synové a byla z ní posléze hrazena Šaronova volební kampaň ve vnitrostranickém boji v roce 1999. Izraelské zákony však půjčky ze zahraničí pro podobné účely zakazují.³⁰ Premiér se nechal slyšet, že celá aféra je vykonstruovaná Stranou práce a Amramem Mitznou.

Šaron dostal v předvolebním boji další políček, když izraelská televize 9. ledna 2003 odpojila přímý přenos jeho projevu. V něm Šaron na tiskové konferenci velmi nevybíravým způsobem zaútočil na opoziční Stranu práce. To však předseda volební komise *Michael Chešin* považoval za politickou propagandu, což nebylo povoleno, a nařídil vysílání přerušit.³¹

Největší tradiční rival Likudu – *Strana práce* – na tom byla v preferencích podstatně hůř než Likud. Velký posun v izraelské společnosti směrem doprava spolu se sporem uvnitř strany mezi umírněným a „prošaronovským“ křídlem popularitě strany rozhodně nenahrával. Důsledkem toho bylo, že část voličů odešla k jiným stranám (Šinuji), či nešla k volbám vůbec.

Neformálnímu vítězi předešlých voleb v roce 1999 – sefardské ultraortodoxní straně *Šás* – která se po raketovém vzestupu stala třetí nejsilnější izraelskou stranou, průzkumy přisuzovaly propad a ztrátu 5 – 8 křesel.

Největším překvapením předvolebních průzkumů se tak stala dosud relativně malá strana Šinuji – té průzkumy slibovaly až 17 křesel. Tato malá formace radikálně vystupující proti zbožným Izraelcům (nejvíce pak proti ultraortodoxním Židům – *charedim*) se sice do Knesetu dostala poprvé už v roce 1981, ale její zisky ve volbách se vždy pohybovaly mezi 2 – 6 křesly.

Volební kampaň se od těch předešlých odlišovala. Vždy velmi politicky angažovaná izraelská společnost projevila tentokrát o volby zájem nižší než obvykle. Ústředním mottem voleb se stal *izraelsko-palestinský konflikt*.³² Ten si vyžádal za poslední dva roky (tedy menší část Barakovy vlády a celou etapu vlády Šaronovy) životy více než 700 Izraelců a několikanásobně větší počet mrtvých na straně palestinské.³³ Zatímco pravice v čele s Likudem nabídla voličům v podstatě jen pokračování dosavadní politiky „tvrdé ruky“ vůči Palestincům, levice v čele s Mitznou slibovala radikální kroky – evakuaci židovských osad v pásmu Gazy a následné vyjednávání s Palestinci, i kdyby v jejich čele setrval Jásir Arafat (s poukazem na to, že není věcí Izraele rozhodovat o tom, koho si Palestinci postaví do svého čela). Jestliže by mírové rozhovory selhaly, zahájil by Izrael jednostranný odsun ze Západního břehu a vybudoval by ochrannou zeď mezi Izraelem a palestinskými územími. Mohl by se tak účinněji bránit a izraelská armáda by denně nepacifikovala Palestince. Pokud jde o hranice palestinského státu, osud velkých izraelských osad na Západním břehu, návrat palestinských uprchlíků a otázku Jeruzaléma, v této otázce Strana práce v čele s Mitznou navrhovala počkat, až bude palestinské vedení připraveno k zásadním kompromisům.³⁴ Mitznovo řešení bylo jistě ambiciózní a mohlo by za příznivé konstelace okolností přinést v blízkovýchodním vývoji průlom. Volební průzkumy však dále nasvědčovaly, že většina izraelské populace nemá o něco podobného zájem.

Téma blízkovýchodního konfliktu však nebylo zdaleka jedinou náplní volební kampaně – dosud nebývalý vzestup protináboženské strany Šinuji nemůže svědčit o ničem jiném, než že *napětí mezi sekulárními a religiózními Izraelci* dále roste.

Také ekonomické otázky začaly polarizovat izraelskou veřejnost více než kdy dříve, a to hlavně s poukazem na nebývalou izraelskou hospodářskou recesi (viz část 2.). Připomínám však fakt, že ústředním dělícím mezi izraelskou levicí a pravicí stále zůstal postoj k blízkovýchodnímu konfliktu. Ekonomické přístupy zde tak nehrají základní roli. To je zásadní rozdíl oproti tomu, jak je (už tak velmi vágní) dělení na levici a pravici chápáno v Evropě.

Doplňuji, že během předvolební kampaně byl v polovině letošního ledna spolu s americkou posádkou raketoplánu *Columbia* do vesmíru vypuštěn první izraelský kosmonaut *Ilan Ramon*. Jako syn vězenkyně z Osvětími a vojenský pilot, který bojoval mj. ve válce na Jom Kippur v roce 1973, se stal tento muž pro mnohé Izraelce i určitým symbolem osudu jejich státu. Jako gesto „solidarity s židovskou tradicí“ požádal Ramon NASA, aby mohl ve vesmíru požívat košer pokrmy a světít šabat.³⁵ Šestnáctidenní let pak probíhal úspěšně, ale několik málo minut předtím, než mělo kosmické plavidlo letošního 1. února dosednout zpět na Zemi, následovala *Columbia* smutný osud raketoplánu *Challenger*.

6. Výsledky izraelských parlamentních voleb a další perspektivy

Oficiální výsledky voleb do Šestnáctého Knesetu byly vyhlášeny nedlouho poté, co se v úterý 28. ledna 2003 večer uzavřely všechny volební místnosti.

Strana	Počet křesel	Zisk hlasů v %	Rozdíl oproti volbám 1999
Likud	38	29,4	+ 19
Strana práce a Meimad	19	14,5	- 7
Šinuji	15	12,3	+ 9
Šás	11	8,2	- 6
Národní jednotu	7	5,5	+ 3
Merec	6	5,2	- 4
Izrael přistěhovalců	2	2,2	- 4
Národní náboženská strana (Mafdal)	6	4,2	+1
Judaismus šabatu a Tóry	5	4,3	0
Jeden národ	3	2,8	+2
Chadaš – Ta'al	3	3,0	+1
Ra'am (Spojená arabská kandidátka)	2	2,1	-3
Balad	3	2,3	+1

Pramen: <http://www.electionworld.org/election/israel.htm>

Žádné zásadní překvapení se nekonalo a jejich vítězem se stala suverénně strana **Likud**. Přestože strana téměř zdvojnásobila počet svých mandátů v Knesetu, nelze to považovat za její historický úspěch. Určitě to ale byl úspěch vzhledem volbám v roce 1999, které byly „historickým propadákem“ Likudu. Letošní volební zisk je tak spíše návratem na úroveň výsledků, kterých Likud zcela běžně dosahoval v 70. a 80. letech.³⁶ Ukázalo se také, že korupční potíže,

kteřé Šarona postihly těsně před volbami, se v sympatiích voličů prakticky neprojeví. Zároveň je úspěch Likudu a Šarona i výrazem určité voličské „schizofrenie“. Podle sociologických průzkumů sice naprostá většina Izraelců „touží po míru“, ale na druhé straně volí Šarona, který už mnohokrát ukázal, že není mužem kompromisů. „Arik“ je tak paradoxně mezi mnoha Izraelci populární navzdory tomu, že během jeho volebního období si země sáhla takřka na dno svých sil – a to jak z hlediska bezpečnostního, tak i ekonomického a mezinárodněpolitického.

Je ale beze všech pochyb, že **Strana práce** spolu s ostatními promirovými formacemi dosáhla v letošních volbách vůbec nejhoršího výsledku v dějinách. Partnerem Strany práce byla i letos, stejně jako ve volbách předešlých, umírněná náboženská strana **Meimad**. Lze jen spekulovat o tom, jak by strana ve volbách dopadla, kdyby neodešla loni na podzim z vlády Národní jednoty a jejím novým předsedou se nestal Amram Mitzna. Je zjevné, že na ústupky, které Strana práce pod jeho vedením nabízí a které by politiku izraelských vlád alespoň částečně přiblížily Rabinově vládě v 90. letech, nejsou dnešní Izraelci vůbec připraveni. Výrazný propad zaznamenala i další umírněná strana **Merec** a její dlouholetý předseda **Jossi Sarid** dal k dispozici svoji funkci.

Neoficiálním vítězem voleb se tak stala strana **Šinuji**. Tato strana není tolik vyhraněná v otázkách mírového procesu jako v problematice vztahu mezi sekulárními a religiózními Izraelci. V čele strany stojí 71letý **Josef „Tommy“ Lapid**, muž, který přežil holocaust. Mezi jeho hlavní kréda patří „moderní civilizovaný Izrael, nikoliv středověké ghetto“.³⁷ Ultraortodoxní Izraelci (*charedim*) vidí ve straně Šinuji jednoho ze svých úhlavních nepřátel. Obviňují ji z rozdmýchávání sekulární nenávisli proti nim a z používání obdobných stereotypů, jaké se objevují v antisemitském tisku.³⁸

Co se týká **náboženských stran**, ty v těchto volbách částečně stagnovaly (Mafdal, **Judaismus šabatu a Tóry**), nebo si výrazně pohoršily (Šás). Ztráta šesti křesel je pro sefardskou ultraortodoxní stranu Šás pravděpodobně bolestivá. Je zřejmě způsobena ostrakizací mezi religiózními sefardskými voliči stále populárnějšího bývalého předsedy strany **Arie Dériho** (viz část 2). I s jedenácti křesly však zůstává Šás výrazným hráčem na izraelské stranickopolitické scéně. Druhá ultraortodoxní formace **Judaismus šabatu a Tóry** (dříve pod názvem *Sjednocený judaismus Tóry*), která sdružuje aškenázské charedim, nezaznamenává už tradičně ve volbách prakticky žádné výkyvy. Její elektorát je naprosto stabilní a spíše má potenciál se do budoucna mírně zvyšovat. Třetí důležitá náboženská strana, ortodoxní **Mafdal**, sdružující hlavně religiózní židovské osadníky na palestinských územích, neprošla oproti předešlým volbám žádnou výraznější změnou. Dávno pryč jsou ale časy, kdy tato (tehdy relativně umírněná) náboženská strana dosahovala i více než dvojnásobku svých současných preferencí. V jejím čele dnes stojí radikální exgenerál **Efrajim „Efi“ Eitam** se značně osobitými názory na řešení izraelsko-palestinského konfliktu.³⁹ Ten má co do radikálnosti konkurenci v sekulární, ale jinak podobu vyprofilované koalici **Národní jednoty**, kterou vede ruský imigrant **Avigdor Lieberman**. I přes dlouhodobou stagnaci Mafdalů izraelská radikální pravice vyšla z letošních voleb relativně úspěšně.

Velký propad zažila strana ruských imigrantů **Izrael a imigrace** vedená bývalým sovětským disidentem **Natanem Šaranským**. Mnoho z jejích voličů přešlo pravděpodobně k Likudu.

Ze středových formací si polepšilo uskupení **Amira Perece** **Jeden národ**. Naopak jiná středová strana **Centrum**, která měla v předchozím Knesetu šest mandátů, zaznamenala naprostý propad. Nepodařilo se jí totiž oslovit ani potřebné 1,5 % izraelských voličů a do parlamentu se

vůbec nedostala. Zbývající subjekty izraelské parlamentní politiky, **arabské a radikálně levicové strany**, získaly dohromady devět křesel.

Do parlamentu se zatím nikdy nedostala izraelská **Strana zelených** (*Ha-Jerukim*), která letos obdržela 1,2 % hlasů, ani formace **Strana zeleného listu** (*Ale Jarok*), která bojuje za legalizaci marihuany a hlásá „lásku a mír“.

Účast Izraelců v letošních volbách byla zatím jednou z nejnižších v izraelské historii. Voleb se zúčastnilo „pouhých“ 67,8 % z 4,7 miliónu oprávněných voličů.⁴⁰ Vzápětí po volbách se rozběhla složitá koaliční jednání a ani přes jednoznačné vítězství Likudu neměl Ariel Šaron při sestavování vlády lehkou úlohu. Preferoval **vládu Národní jednoty** – jednalo by se totiž o pokračování vlády, kterou vedl po většinu svého předchozího volebního období. Šaron věděl velmi dobře, že hlavně přítomnost Strany práce v ní by dodala činům vlády daleko větší legitimitu. Amram Mitzna však setrval na své zásadě, že se Šaronem již do vlády nepůjde, neboť nechce, „aby se Strana práce stala opět fikovým listem pro jeho politiku.“ Prohlásil také, že „setrvání v opozici není hanbou a navíc v ní Strana práce nebude navěky.“⁴¹

Nábožensky-nacionalistická koalice byla další variantou, která by vládě zaručila dostatečnou podporu v Knesetu. Šaron si však byl dobře vědom vyděračských tendencí náboženských stran. Zároveň také tušil, že taková vláda by určitě byla pod silnou kritikou zahraničí, zejména pak USA. Diskutovalo se o dalších variantách včetně **sekulární koalice** (tedy zcela bez náboženských stran), která však narazila na neochotu Strany práce opět participovat na vládě s Likudem a Šaronem.

Spolu se dvěma poslanci ze strany ruských přistěhovalců posílil Likud na 40 parlamentních křesel. Šaronovi se tak koncem února podařilo dosáhnout konsensu se stranou Šinuji a Národní náboženskou stranou. To stačilo pro sestavení vlády s vůbec nejnižším většinovým zastoupením v Knesetu – 61 poslanci. Vzápětí však Šaron vládu posílil přijetím vůbec nejradikálnější pravicové strany v současném Knesetu – **Národní jednoty**. Podpora vlády v parlamentu tak stoupla na relativně stabilních 68 poslanců. V pořadí už třicáté izraelské vládě vyslovil parlament důvěru 27. února 2003.⁴²

Nepočítáme-li Šinuji, která se neprofiluje v oblasti izraelsko-palestinských vztahů, mají všechny tři ostatní koaliční strany výrazně nacionalistický (Likud) a radikálně pravicový charakter (Mafdal, Národní jednoty). Na první pohled se spolupráce ortodoxní Národní náboženské strany (Mafdal) s anti-náboženskou Šinuji může jevit jako anomálie. To však platí jen do určité míry. Šinuji je daleko více vyhraněná vůči stranám ultraortodoxních charedim – tedy hlavně vůči Šásu a Judaismu šabatu a Tóry – než vůči ortodoxním Izraelcům v Mafdal. Ti druzí jsou sionisté a navíc absolvují vojenskou službu a platí daně (což ultraortodoxní charedim nedělají).

Z pohledu případného budoucího oživení mírového procesu není složení této vlády příznivé. Je v ní zastoupeno mnoho „jestřábů“ ze strany **Likud** – např. **Benjamin Netanjahu**⁴³, **Saul Mofaz**, **Ehud Olmert** atd. Nejvíce znepokojivá je však přítomnost radikálně pravicové **Národní náboženské strany** (které se nikoliv náhodou přezdívá „strana osadníků“⁴⁴) a sekulární koalice **Národní jednoty**. O obou formacích je pojednáno v textu. K nezákladnější charakteristice dodávám, že religiózní osadníci z Mafdalů se zcela programově a z mesianistických pozic staví proti izraelsko-palestinskému mírovému procesu. Národní jednoty vedená moldavským přistěhovalcem **Avigdorem Liebermanem** zase sdružuje formace, pro které hlasují voliči už dříve zakázané ultrapravicové a rasistické strany **Kach**.

Přestože zastoupení radikálně pravicových subjektů v Knesetu není zanedbatelné, nelze ani říci, že by bylo vysoké (13 poslanců ze 120). Jejich přítomnost v izraelské exekutivě a role pomyslného „jazýčku na vahách“ však výrazně disproportionálně posílí jejich úlohu. Pro premiéra Šarona však podobné pozice zřejmě nebudou zásadním problémem. Likud i Mafdal se mimo jiné dohodly, že nová koaliční vláda bude nadále rozšiřovat židovské osady na palestinských územích „v souladu s jejich přirozeným růstem“. To vzhledem k velikosti municipálních území osad a dalším faktorům znamená zelenou pro osadníky. V programu nového kabinetu se neobjevila pasáž o vzniku samostatného palestinského státu, ba ani o procesu směřujícím k jeho vzniku. Předseda Mafdalů Eitam se nechal slyšet, že „sdílí s Šaronem stejný záporný postoj k ambicím Palestinců vytvořit vlastní stát.“⁴⁵ Vzhledem k mezinárodnímu společenství nemůže Šaron toto říci podobně otevřeně, ale jeho skutečné pozice i cíle jsou zjevné. I Šaronova minulost napovídá, že jeho postoje nebudou mít zřejmě daleko k těm, jaké zastávají Eitam a jiní pravicoví radikálové. Ti sice mohou být přítomností Šinuji ve vládě „umírnění“, zároveň však budou čím dál více legitimizováni.

Odmítnutí mírového procesu je políček do tváře odkazu dřívějších umírněných izraelských vlád (hlavně Rabinově a Peresově vládě v 90. letech minulého století), stejně tak jako vůli mezinárodního společenství včetně USA. Připomínám, že i současná administrativa George W. Bushe je oficiálně stoupencem cesty k samostatnému Palestinskému státu.

Z pohledu náboženských konfliktů v izraelské společnosti může nová vláda do určité míry přispět k vyššímu porozumění mezi sekulárními a ortodoxními Izraelci. Tyto vztahy však nejsou zdaleka tak napjaté jako spory mezi světskými občany a ultraortodoxními charedim. Ty se v budoucnu pravděpodobně ještě více vyostří. Přítomnost náboženských sionistů ve vládě – a naopak vyloučení ultraortodoxních nesionistů z ní – může vést k posilování napětí mezi těmito v určitém ohledu odlišnými pojetími judaismu. Těsně poté, co bylo oznámeno složení nové Šaronovy vlády s protináboženskou stranou Šinuji, zjevně ukřivděný duchovní vůdce strany Šás, rabín *Ovadia Josef*, nazval staronového ministerského předsedu premiérem skupiny „odpadových plechovek“. Také *Judaismus šabatu* a *Tóry* obvinil Šarona ze zrady.⁴⁶

V minulosti byla ultraortodoxním stranám Šás a Sjedenocný judaismus *Tóry* blízká pravice s Likudem – a to hlavně z pragmatických důvodů. Není však vyloučeno, že stejné pragmatické důvody mohou v blízké budoucnosti přivést strany charedim blíže ke stanoviskům současné opozice – tedy tábora izraelské levice se Stranou práce.

Podívejme se na vládu premiéra Šarona ještě z mezinárodně politického hlediska: Přestože z americké strany zazněla na jeho exekutivu i přímo na jeho osobu nejednou kritika, je fakt, že americký prezident George W. Bush nechal Šaronovi nakonec vždy volně ruce. Není důvod se domnívat, že by tomu mělo být jinak v době, kdy se v ústředním zájmu USA ocitl Irák. Není bez zajímavosti, že v otázkách vztahu k Iráku a izraelsko-palestinskému konfliktu nejsou spojenci a oponenti USA identičtí. V případě vztahu k izraelsko-palestinským vztahům zůstává Francie i Německo relativně v tichosti. Naopak Velká Británie a Španělsko, tedy jedni z největších amerických spojenců v tvrdém postupu proti Iráku, mají velké výhrady vůči Šaronovi.⁴⁷

Výsledek letošních izraelských voleb ani následné sestavení izraelské vlády případnému „vzkříšení“ mírového procesu určitě nenahrálo. Totéž platí i pro naději na průlom směrem ke vzájemným izraelsko-palestinským kompromisům. Ariel Šaron se ve svých 75 letech zřejmě nikdy nestane „novým Menachemem Beginem“, který přes své radikální názory dokázal dovést Izrael k historické mírové smlouvě s arabským sousedem. I v náboženských otázkách lze

do budoucna očekávat četné komplikace, když se bude ultrasekulární strana Šinuji snažit ve vládě uskutečnit své cíle.⁴⁸ Napětí mezi sekulárními Izraelci spolu s religiozními sionisty na straně jedné a ultraortodoxními charedim na straně druhé se tak zřejmě bude stupňovat.

Ani v Palestinské autonomii nedošlo k výrazným pozitivním posunům (s výjimkou vytvoření funkce palestinského ministerského předsedy). Za velkou chybu považují, že se neuskutečnilo dlouho plánované volby do palestinského parlamentu. Také od Jásira Arafata lze už jen stěží očekávat změnu v jeho postojích. Je navíc pravděpodobné, že vliv tohoto muže na palestinské radikály bude čím dál více slábnout.

Obávám se tedy, že ani v blízké budoucnosti nebudeme ušetřeni blízkovýchodního zpravo-dajství, ve kterém budou dominovat bezohledné sebevražedné útoky palestinských radikálů a tvrdé izraelské odvety. Vývoj na Blízkém východě je však příliš nevyočítatelný na to, aby se dalo jednoznačně konstatovat, že se zdejší události budou ubírat jen nepříliš povzbudivým směrem.

Vybraná literatura:

- Arian, A. (1998): *The Second Republic – Politics in Israel*, Chatham House Publishers, Inc., New Jersey
- Barša, P. (2001): *Západ a islamismus – střet civilizací nebo dialog kultur?*, CDK, Brno.
- Čejka, M. (2002): *Judaismus, politika a Stát Izrael*, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno.
- Čejka, M. (2003): *Jak dopadnou volby v Izraeli?*, Globalpolitics, II, č. 1 (www.globalpolitics.cz)
- Čejka, M., Nedorostková, D. (2002): *Izrael a palestinská území po 11. září 2001*, Politologický časopis, IX, č. 1, s. 3 – 28.
- Dowty, A. (1998): *The Jewish State – A Century Later*, University of California Press, Berkeley.
- Gilbert, M. (2002): *Izrael: Dějiny*, BB art, Praha.
- Hazan, R.; Maor, M. (2000): *Parties, Elections and Cleavages – Israel in Comparative and Theoretical Perspective*, Frank Cass Publishers, London.
- Keppel, G. (1996): *Boží pomsta – křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*, Atlantis, Brno.
- Kropáček, L. (1999): *Blízký východ na přelomu tisíciletí*, Vyšehrad, Praha.
- Kropáček, L. (2002): *Islám a Západ – Historická paměť a současná krize*, Vyšehrad, Praha.
- Krupp, M. (1999): *Sionismus a Stát Izrael*, Vyšehrad, Praha.
- Laqueur, W.; Rubin, B. (2001): *The Arab – Israel Reader*, Penguin Books, New York.
- Lein, Y.; Weizman, E. (2002): *Land Grab: Israel's Settlement Policy in the West Bank*, B'Tselem, Jerusalem.
- Maddy-Weitzmann, B.; Inbar E. (1997): *Religious Radicalism in the Greater Middle East*, Frank Cass Publishers, London, s. 90 – 110.
- Mendel, M. (2000): *Náboženství v boji o Palestinu*, Atlantis, Brno.
- Munch, T.; Pfeifer, K. (2000): *Svár bratří v domě izraelském*, Themis, Praha.
- Said, E. W. (2001): *The End of the Peace Process*, Vintage Books, New York.
- Sivan, E.; Friedman, M. (1990): *Religious Radicalism & Politics in the Middle East*, State University of New York Press, Albany.
- Smith, Ch. D. (2001): *Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents*, Bedford/St. Martin's, Boston, s. 272 – 276.
- Sprinzak, E. (1999): *Brother against Brother – Violence and Extremism in Israeli Politics*, The Free Press, New-York, s. 145 – 179, 244 – 285.
- Sprinzak, E., Diamond, L. (1993): *Israeli Democracy Under Stress*, Lynne Rienner Publishers Inc., Boulder.
- Sprinzak, E. (1999): *Brother against Brother – Violence and Extremism in Israeli Politics*, The Free Press, New York.
- Kolektiv autorů (2001): *Encyklopedie – světový terorismus*, Svojtka&Co., Praha.

Poznámky:

1. Čejka, M., Nedorostková, D.: Izrael a palestinská území po 11. září 2001, č. 1, rok 2002 a Čejka, M.: Palestinská autonomie a palestinský extremismus, 9. 9. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
2. Bushův blízkoovýchodní projev, Infoservis Člověk v tísni, 26. 6. 2002.
3. Viz internetové stránky *Neturej Karta* – <http://www.netureikarta.org/>
4. Viz internetové stránky *B'Tselem* (izraelská organizace zabývající se dodržováním lidských práv na okupovaných územích) – <http://www.btselem.org/>
5. *BBC News: Ramallah in ruins*, 24. 9. 2002.
6. První izraelský Arab byl zbaven občanství, 10. 9. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
7. ACRI – Association for Civil Rights in Israel.
8. Rezoluce ES-10/10 ze dne 7. 5. 2002.
9. Než bylo umožněno vyšetřování, celá oblast byla delší čas uzavřena izraelskou armádou.
10. <http://www.bbc.co.uk/worldservice/programmes/battlejenin.shtml>
11. Dcera Jicchaka Rabina opustila izraelskou vládu, 24. 7. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
12. Čejka, M.: Hebrejská univerzita 31. července 2002, 5. 8. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
13. *BBC News: Suicide bombers hit Tel-Aviv*, 6. 1. 2003.
14. *Bassok, M.: Intifada so far has cost economy NIS 35 billion*, 20. 1. 2003, Ha'aretz.
15. Čejka, M.: Ekonomické důsledky blízkoovýchodního konfliktu, 6. 6. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
16. Čejka, M.: Šaron slaví vítězství v rozpočtové bitvě navzdory náboženským stranám, 25. 5. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
17. Návrat ultraortodoxní strany Šás do Šaronovy vlády, 30. 5. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
18. Bývalý izraelský ministr Déri propuštěn z vězení, 15. 7. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
19. Jásir Arafat hovoří o nových volbách, 25. 5. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
20. Změny v palestinském kabinetu, 14. 5. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
21. Čejka, M.: Nová palestinská ústava, 8. 7. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
22. Izrael evakuuje některé osady na okupovaných územích, 2. 7. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
23. Nová židovská osada na Západním břehu, 25. 9. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
24. Bombový výbuch v palestinské škole nedaleko Hebronu, 19. 9. 2002, Infoservis Člověk v tísni.
25. *Lis, J.; Alon, G.: Trial of Jewish terror cell begins at Jerusalem District Court*, Ha'aretz, 2. 10. 2002.
26. Osadníci na Západním břehu zastřelili česače oliv, Infoservis Člověk v tísni, 9. 10. 2002.
27. *Muezzin* je muslimský duchovní svolávající věřící k modlitbám.
28. Židovští osadníci útočili na palestinského muezzina a izraelské bezpečnostní složky, Infoservis Člověk v tísni, 15. 10. 2002.
29. Konkrétně 28. listopadu 2002.
30. *BBC News: Press views Sharon „fight for survival“*, 10. 1. 2003.
31. *Reuters, ČTK: Izraelská televize vypnula přímý přenos projevu premiéra Šarona*, 11. 1. 2003, Lidové noviny.
32. *Rodgers, J.: Security key issue for Israeli voters*, BBC News, 24. 1. 2003.
33. Přesné a pravidelně aktualizované údaje o počtu mrtvých na obou stranách jsou na stránkách <http://www.btselem.org>.
34. *Dudinská, N.: Kmotr nás rozkmořil – Arielu Šaronovi se v izraelských volbách rýsuje hladké vítězství*, Respekt, č. 5, 27. 1. – 2. 2. 2003.
35. Za tímto účelem konzultoval Ramon rabíny, kteří by mu poradili, jak určit šabat (tedy časové období mezi pátečním a sobotním západem slunce) na oběžné dráze Země, kde slunce zapadá a vychází každých 90 minut. Ti nakonec rozhodli, že rozhodující pro něj bude místní čas v americkém Houstonu, kde se nachází řídicí středisko NASA. *BBC News: Israel's astronaut carries nation's dreams*, 16. 1. 2003.
36. V roce 1973, kdy šel Likud poprvé do voleb, získal 39 mandátů. V roce 1977, kdy byla v Izraeli vůbec poprvé sestavena pravicová vláda, Likud dosáhl 43 křesel. V následujících volbách v roce 1981 dobyl Likud svého zatím největšího vítězství, když obsadil 48 křesel. Od té doby jeho preferen-

- ce mírně klesaly (1984: 41 křesel, 1988: 40, 1992: 32, 1996: 32). Historická prohra čekala Likud v předminulých volbách (1999: 19 křesel).
37. *BBC News: Shinui holds key to coalition*, 28. 1. 2003.
 38. Tamtéž.
 39. Viz Čejka, M.: *Judaismus, politika a Stát Izrael*, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2002, str. 141–143.
 40. *BBC News: Sharon hails „historic“ triumph*, 29. 1. 2003.
 41. Rozhlasové vysílání BBC, 1. 2. 2003.
 42. Počet jejich ministrů se vzápětí ustálil na čísle 23. Pramen: Kneset.
 43. Premiér udělal ze svého pohledu velice taktický tah, když svého nejsilnějšího vnitrostranického soupeře Netanjahua, který aspiroval na post ministra zahraničí, vyměnil se Sylvanem Šalomem, bývalým ministrem financí. V diplomacii zatím nepřilíš zběhlý Sylvan Šalom bude na postu ministra zahraničí pro Šarona stěžl tak mocným soupeřem jako zkušený a vlivný Netanjahu.
 44. Např. *BBC News: Settler party joins Sharon coalition*, 23. 2. 2003.
 45. *Šaron dohodl vládní koalici s radikály*, MF Dnes, 24. 2. 2003.
 46. *Hirschenberg, P.: The day of the spurned and the discarded*, Ha'aretz, 25. 2. 2003.
 47. *Benn, A.: Sharon v. Blair*, Ha'aretz, 27. 2. 2003.
 48. Hlavně zavést povinnou vojenskou službu pro charedim, razantně omezit jejich široká sociální zvýhodnění a omezit náboženskou legislativu.